

Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban

Bevezetés

Az interneten az írás és a beszéd kommunikációs műfajainak sajátos keveredése figyelhető meg, a fejlesztések ellenére még mindig jellemzően írásos formában megjelenő szövegek – a különböző internetes műfajokban különbözőképpen, de határozottan – a beszélt nyelv bizonyos sajátosságai felé közelítenek (vö. Crystal: 2001: 24). Különösen a gyors, erősen interaktív kommunikációt lehetővé tevő műfajokban, vagyis az elektronikus levelezésben és a csevegőfórumokon szembevetendő ez a jelenség.

A hipermédia korszaka

Az elektronikus média korszakát más néven **poszt-Gutenberg-galaxis**nak nevezhetjük. Az elektronikus média – amelynek része az internet is – a megismerő, felfedező szándékú gondolkodásba nagy újdonságot hoz (Harnad 1990). A gyors gondolkodás és reagálás az internet legjellegzetesebb újdonsága, amely már alapkövetelménnyé válik az internetes kommunikációs műfajokban (Dyson 1998: 87). A gondolkodás átalakul, ezért az írásbeliség és a műfajiság is átalakul. Érdeemes azonban szem előtt tartani Kis Ádám megállapítását, miszerint az elektronikus média kialakulása mint új kommunikációs műfaj nem szünteti meg a Gutenberg-galaxist, hanem csak kiegészíti, bizonyos tekintetben átalakítja a nyomtatott kommunikációs formákat. Ugyanúgy, ahogy a nyomtatás elterjedésével sem szűnt meg a kézírás, úgy az elektronikus média korszakában sem szűnik meg a könyvnyomtatás (Kis Á. 1997).

Nyíri szerint a 19. századtól, amikor már elég fejlett a nyomdatechnika, a kép a szöveg részévé válik. Ezt nevezzük Gottfried Boehm nyomán **ikonikus fordalomnak** (Boehm 1995: 13, idézi Nyíri 1996). Kezdetben még az írás a domináns, viszont az idő és a technológia haladásával a nyomtatott, írott szöveg mellett egyre inkább előtérbe kerül a vizualitás, illetve az akusztikum is. Az új internetes médiával viszont a (mozgó)kép és a hang a szöveg egyenértékű részévé válik, elveszíti az írás a vezető szerepét, a kultúra a posztliterális korszakába lép. Petőfi S. János és Benkes Zsuzsa rámutat azonban arra, hogy a legtöbb szöveg tartalmaz multimédiás elemeket, így ez nem csupán az internetes média sajátossága (Petőfi–Benkes 1998: 17). Petőfi S. János multimediális szövegtipológiájában a verbális és képi összetevőkből felépített kommunikátumok között megemlíti az olyan tipikus multimédiás vehikulumokat, mint a „buborékszövegek” (képregények), az illusztrált szövegek, továbbá a diákon, a képernyőn, a falfelületen látható komplex kommunikátumok (Petőfi 2001: 63; Petőfi–Benkes 2002: 17–8). Benczik Vilmos szerint a multimedialitás érzékelési és gondolkodási forma, és ennek köszönhetjük például a színházat is (Benczik 2001: 246). „Az ikonikus fordulat a posztliterális jelensége” (Nyíri 1996: 10). A poszt-Gutenberg-galaxis felerősíti az emberi kommunikáció történetében rendre felbukkanó multimedialitás lehetőségét. Az internetes

médium (és azon belül a world wide web) tehát szervesen illeszkedik az összes érzékszervünkre egyszerre ható, multimédiás kommunikációs formák sorába (Schirm 2002: 11). Michael Heim szerint ez már a **hipermédia** korszaka: vagyis az internet nem lineáris alkotói és befogadói magatartást igénylő média, amely képek, videobejátszások, hang és animáció továbbítását, azonnali elérését teszi lehetővé, és több internetes kommunikátumot is közvetlenül összekapcsolhat (Heim 1998: 1).

Az írott beszélt nyelv

Susan C. Herring számítógépes kommunikációról (CMC 'computer-mediated communication') szóló kötetében megjegyzi, hogy ez a kommunikáció bár írásos megjelenésű, hiszen billentyűzet segítségével gépelik, mégis jobban hasonlít a beszédkommunikációhoz, igen gyors információcserét biztosít, speciális (jórészt rövidítésekre alapozott) szókincse van, és a képiség is fontos információhordozó. Mindezek mellett azt is érdemes figyelembe venni, hogy az internetes kommunikáció nem homogén nyelvhasználatú, mert különböző kommunikációs műfajokban valósul meg (Herring 1996: 3).

Ong három korszakot különít el a kommunikációtörténetben: az elsődleges szóbeliség (*primary orality*), az írásbeliség (*literacy*) és a másodlagos szóbeliség (*secondary orality*) korszakát (Ong 1982: 136). A másodlagos szóbeliség korszakát Ong a hangrögzítés és -átvitel feltalálásától (telefon, fonográf, majd rádió, magnetofon) számítja, így mind térben, mind időben jelentősen kitágult a szóbeli kommunikáció hatóköre. Ong szerint a másodlagos szóbeliség az 1980-as évekig tart, a televízió széles körű megjelenése és elterjedése már nem a szóbeliség, hanem a képbeliség korszaka.

Szépe György is felvázol egy kommunikációs fejlődési sort: szóbeliség → írás → nyomtatás → privát írógép → számítógép → multimédia (Szépe 1997: 78). Ez a fejlődési sor azonban Szépe szerint is vázlatos, mert hiányzik belőle az élőszó rögzítési, reprodukálási lehetősége. Természetes, hogy amint lehetőség nyílt az élőszó rögzítésére, megőrzésére, már az is a kultúra hordozójává vált. A megőrzött és reprodukálható szóbeliség szövegei a szóbeliség korszakához képest már nem pontatlanok, és már nem az emlékezetünk őrzi meg az információkat, hanem pontos formában rögzül a tudás. Ki lehet egészíteni a Szépe-féle fejlődési sort egy újabb síkkal: a szóbeliség rögzítésének lehetővé tétele hozzávetőlegesen a privát írógép környékén jelenik meg: hangfelvétel → hangtovábbítás késleltetve → hangtovábbítás élőben.

A hagyományos, írott szövegekkel ellentétben az internetes szövegekre a szabályozottság, a normativitás és a szerkesztettség magasabb szintje kevésbé jellemző. Nem egyértelmű, hogy a „posztliterális környezetben” megalkotott magánjellegű számítógépes e-mail és chatüzenetek kommunikációs műfaja írott vagy beszélt nyelvi kommunikáció-e (Bódi 2004: 56). Az interneten jelentkező spontán szövegek köztes kommunikációs műfaját **írott beszélt nyelvnek** nevezhetjük (Bódi 1998: 186). Balázs Géza ugyanezt a jelenséget másodlagos írásbeliségként ismerteti, ő azonban kiterjeszti ezt az internet mellett a mobiltávközlés sms-szolgáltatásainak,

illetve más írásbeli médiumoknak az írásbeliségére is (Balázs 2003: 149). Az angol nyelvvel foglalkozó nemzetközi kutatások is rávilágítottak már arra, hogy az interneten továbbított üzenetek az írott és a beszélt nyelv között helyezkednek el, hiszen a partnerek nem látják és nem is hallják egymást, ezért kicsit személytelenebbek is ezek a szövegek, viszont a felhasználók kifejezetten a spontán beszélt nyelvhez hasonlóan szervezik a szövegeiket a világhálón (Herring 1996: 4; Collott–Bellmore 1996: 14, 21).

David Crystal szerint a netnyelv (*Netspeak*) a harmadik médium: írásbeli, beszédbeli és elektronikus sajátosságokat kombináló nyelv (Crystal 2001: 48).

Az írott beszélt nyelv az internetes interakcióban

A beszédhez közelítve, kétségbeesett erőfeszítés zajlik a netes interakciókban arra, hogy a prozódia és a paralingvisztika hiányosságait pótolják (Crystal 2001: 34). A betűhalmazás, az írásjelhalmazás, a csupa nagybetűs szavak alkotása, a ritkítottan szedett szavak, a csillagok vagy alsó aláhúzások közé foglalt szavak mind az internetes nyelv köztes műfajiságának jelenségei (Crystal 2001: 35). Főként az elektronikus levelezésben, illetve a chaten megfigyelhető smiley (mosolyszimbólum) kiválóan alkalmas a prozódia, a paralingvisztika és az emóciók fokozott és pontosabb kifejezésére. A smiley azért pont a neten terjedt el ennyire, mert a netnyelv gyors és az azonnali interakciója a beszédéhez közelít, így fokozottabb igény merül fel a prozódia, a paralingvisztika és az emocionalitás jelölésére (Crystal 2001: 38). Meg kell azonban jegyezni, hogy a mosolyszimbólumról csak az adott kontextusban derül ki, hogy pontosan milyen szándékot közvetít (Herring 1996: 3; Werry 1996: 52).

Ezzel a verbális kommunikációt idéző jelek válnak az írott szöveg részévé. Alapos áttekintést tanulmányozhatunk a mosolyszimbólumokról például a következő webhelyen: http://www.ece.umr.edu/general/Internet_Users_guide/eeg_286.html#SEC287.

Saját online kutatásom szerint a válaszadók az esetek túlnyomó többségében az alap emotikonokat használják, vagyis a következőket: :-) :) :-(:(, és nagyon sokféle, gyakorlatilag végtelen az egyéni variálhatóság lehetősége.

Mindez a csevegőforumokon hatványozottan jelentkezik, hiszen ennek a nyelvhasználatnak beszélt formája nem vagy csak elenyésző mértékben létezik. A meta nyelv, a mimika hiányában a mondandónk érzelmi részét a mosolyszimbólumok segítségével fejezzük ki.

Emellett olyan, néhány betűből álló, sűrített jelentéstartalmú betűszók és rövidítések is előfordulnak az e-levelekben, amelyekkel más, magyar nyelvű kodifikált szövegben nem találkozunk: *meg* igekötő helyett +, *5let* 'ötlet', *hathatós* helyett *66ós*, *5/c* 'öt perc', *1 pill* 'egy pillanatra', *imho* 'in my humble opinion = szerény véleményem szerint', *btw* 'by the way = apropó, erről jut az eszembe', *pls* 'please = kérem, kérlek', *THX* 'thanks', *tnx* 'thanks = kösz, kösz', *CU IRL* 'see you in real life = találkozunk a valós életben' (elköszönés olyan helyzetben, amikor az internetes levélváltás után személyesen találkoznak a beszédpartnerek), *ASAP* 'as

soon as possible = amilyen gyorsan csak lehet'. Ezeknek a rövidítéseknek a használata – amellet, hogy gyorsítja az írott kommunikációt – csoportnyelvi jelenség is lehet, hiszen a gyakorlott internetezők számára ezek az amerikai angol mintájú rövidítések, összevonások általában ismerősek, de az interneten kívüli írásbeliségben, magyar szövegkörnyezetben ezek a kódok alig értelmezhetőek. Itt is megfigyelhetjük, hogy az internet bizonyos műfajainak fokozott interaktivitása miatt az íráskép, az írott szöveg vizualitása is információt hordoz.

Egyre gyakrabban fordul elő az is, hogy az e-mail és chatszövegekben az íráskép és az írásmód a beszélt nyelvi megnyilatkozások fonetikai megjelenését próbálja ábrázolni, tehát az írott beszélt nyelv a megjelenési formájával, látványával is üzenetet hordoz. Olyan esetben is a fonetikai írásmódot alkalmazzák, amikor az nem illik a kodifikált, írott szöveghez: *aggyál*, *taníccs+*, *nyittyuk*, *majkésőbbcsi-nájjuk+*, *asszem*, *emlexel*. Ezek a jelenségek megint csak arra utalnak, hogy az elektronikus levelezés, illetve a csevegőforumok kommunikációs műfaja a spontán beszédkommunikációhoz is kapcsolható. Az ilyen fonetikus írásmód jellemzően szándékos, hordozhat csoportnyelvi és akár metanyelvi jelentést is, de utalhat az anyanyelvi műveltség hiányára is. A tudáshiány miatti és a szándékosan elkövetett helyesírási hibák szétválasztása azonban nehéz, sokszor esetleges.

Más jelölések is előfordulnak az elektronikus levelezésben és a chaten: a kiemelendő szavakat gyakran a szó előtt és után aláhúzással jelölik meg: *_könyv_*, *_tudás_*. A csupa NAGYBETŰVEL szedett szó vagy akár teljes szöveg fokozott emocionális tartalmat tükröz, az ilyen szövegrészlet a beszédben kiabálásnak felel meg.

Igen jellemző a magyar szavak leegyszerűsített vagy divatszerű, sajátos helyesírása: *majnem*, *ijet*, *uccse*, *tuggya*, *szal* (szóval), *fekünni*, *pill* (pillanat), *lejöhecc*, *mijen*, *iszni*, *rencergazda*; *soxor*, *emléxik*, *fexik*, *yol* (jól), *kaqqk*, *muxik* (vagyis működik!); gyakori a magyar szavak leegyszerűsített írása: *6ás*, *Iszeru*, *megold6ó*, *2séges*, *5let*, *1általán*, *+öllek!*, *Lhúz* (elhúz), *GPn* (gépén), *5/c* (öt perc). Ez a helyesírásbeli jellemző egyaránt fakadhat sietségéből, tréfakedvből, csoportnyelvi hatásokból. Az azonban bizonyos, hogy ez tudatos nyelvi jelenség (Miklós 1996). Az írásbeliségnek ez a beszédhez közelítő jellemzője leginkább a csevegéshez hasonlít.

A csevegőforumok írásmódjában megfigyelhető még a központosítás, a mondatatórok jelölésének a hiánya. A vesszők, a mondatkezdő nagybetűk és a mondatzáró írásjelek is rendszeresen hiányoznak. A mondatvégi írásjelek csak akkor fordulnak elő rendszeresen, ha emocionális okokból vagy kiemelési céllal halmozzák őket. Ezek is azt szolgálják, hogy az információáramlás sebessége, a gépelés gyorsasága a lehető legnagyobb legyen, legjobban megközelítse a beszélt nyelv tempóját. Az írásbeliségre hagyományosan jellemző megformálási szabályok betartása csak másodlagos, az információ minél gyorsabb célba juttatása a fontos. A gyors reagálás lehetősége csökkenti a megformálásból adódó információvesztés lehetőségét, a csevegőforumok szövegeit csak annyira formálják meg, hogy az üzenet még könnyen érthető legyen. A mondatkezdő nagybetű és a tagmondatokat elválasztó vessző, valamint a mondatzáró írásjel mellőzésével még az üzenet egyértelmű maradhat.

Simeon J. Yates szerint az internetes szövegek modalitása jellemzően a spontán beszélt nyelvhez hasonlít, a szóhasználat inkább írott nyelvi sajátosságokat tartalmaz (Yates 1996: 46). Nem elhanyagolható az a szempont sem, amelyre Pixie Ferris világít rá, nevezetesen az internetes írásbeliséget leginkább az egyidejűsége, az azonnali interaktivitása közelíti a beszélt nyelvviséghez (Ferris 1997).

Az internet elektronikus, globális és interaktív médium, és mindez hat mágára az internet nyelvére is. Az elektronikus jellegnek az a következménye, hogy a neten csak olyan információkat és olyan formában tudunk továbbítani, amelyeket ez az elektronikus médium lehetővé tesz. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a billentyűzet karakterkészlete meghatározza, hogy mit és milyen formában küldhetünk, a képernyő mérete és a konfiguráció típusa pedig azt határozza meg, hogy mit és milyen formában láthatunk, fogadhatunk be az interneten keresztül (Crystal 2001: 24). Vagyis az internetes nyelv bármennyire is közelít a beszélt nyelvhez, mégis az írásbeliség technikai környezetének korlátai között mozog.

A közvetlen emberi kommunikáció és az internetes interakció

Horányi Özséb gondolatmenete és megfogalmazása szerint az oralitástól kezdve az íráson át a számítógép közvetítette kommunikációig jelentősen megváltozott a kommunikátumok térben való **lokalizáltsága**: az orális kommunikátum térben szigorúan lokalizált; az írásos feljegyzés ugyan lokalizált, de nem szigorúan, mert szállítható, másolható; míg a számítógépes hálózaton jelen levő kommunikátum voltaképpen nem lokalizálható. Megváltozott a kommunikátumok elérhetőségének módja, és jelentősen lecsökken az elérési idő is: az orális kommunikátum elillanó természetű, az írott (nyomtatott) információk személytelenebbek a beszédnél, maradandóak, viszont térben korlátozottak, míg a számítógépes hálózat közvetítette kommunikátum elektronikus úton, szinte a megalkotás befejeztével képes eljutni térben a hálózat bármely pontjára. Megnövekedett egy adott információt (a kommunikátumot) közvetlenül elérő befogadók száma is, hiszen a beszélt szöveget csak a jelenlévők érik el közvetlenül, míg az írott és különösen a nyomtatott szöveget akár már tömegek is elérhetik változatlan formában, a számítógépes hálózat közvetítette kommunikátumok még a nyomtatásnál is több embert érnek el azonnal (Horányi 1997).

A netes párbeszédék időfüggőek, azonnali válaszlehetőséget feltételeznek vagy kívánnak, és az azonnali befogadás, válaszadás igényét hordozzák, hasonlóan, mint a (Buda Béla kifejezésével élve) közvetlen emberi kommunikáció (vö. Buda 1994). A netes interakció javarésze viszont elsősorban írásban jelenik meg (Crystal 2001: 29).

A csevegő fórumok adják a leggyorsabb internetes kommunikációs lehetőséget. Az üzenet itt az élőbeszédbeli áramlási sebességtől alig-alig elmaradva jut el a befogadóhoz. Ezeknek a csevegő fórumoknak a nyelve közelíti a legjobban a beszélt élőnyelvhez, és annak is az egyes csoportnyelvi változataihoz. Christopher C. Werry csevegő fórumokon végzett vizsgálata alapján a következő megállapítást teszi: „Az IRC (*Internet Relay Chat – internetes csevegés* B. Z.) kommunikációt

jelentős mértékben a közvetlen emberi beszélt nyelvi kommunikáció reprodukálásának az igénye motiválja” (Werry 1996: 61).¹ Werry ennek megfelelően a csevegőfórumok kommunikációját interaktív írott diskurzusnak nevezi, hiszen a formája írott, két vagy több személy közt zajlik az élőszó szinkronitásával (Werry 1996: 47).

Egy csevegőszobában egyszerre sok írott párbeszéd zajlik egy helyen, egy időben. Kevés az olyan párbeszéd részlet, amely a csevegőszobában egymás utáni megszólalásként jelenik meg, hiszen egyszerre többen folytatnak dialógust, és minden egyes megszólalás akkor jelenik meg a mindenki által látható képernyőfelületen, amikor az alkotó leírta, és egy gombnyomással elküldte a fórumra.

A csevegőfórumok dialógusainak a felépítése tehát nem egyezik meg egyik eddigi kommunikációs műfajjal sem, nagyon hasonlít a spontán beszélt nyelvi párbeszédhez, viszont annál szervezetlenebb, és tartalmilag nagyon hiányos, valamint gyakran hiányzik a makrotervezés minden eleme. A szervezetlenséget viszont kompenzálja a szöveg írásbeli, statikus megjelenési módja, így valamelyest követhető a párbeszéd fonala, viszont ezzel együtt a párbeszéd valós idejűsége miatt ez a kommunikációs műfaj sokkal gyorsabb a hagyományos írásbeliségnél.

Az internetes szövegek – főleg az erősen interaktív chaten és az e-mailben, de a weboldalakon is – egyre inkább vázlagszerűek, szerkezetükben, kivitelezésükben távolodnak a hagyományos írásbeliségtől. Jakob Nielsen szerint pedig mindez azért van, mert a webes szövegek kezdenek alkalmazkodni az internetes olvasáshoz. Az interneten az olvasók nem lineárisan haladnak előre az olvasással, hanem „szkennelnek”, vagyis szavakat, szerkezeteket emelnek ki a szövegből (Nielsen 1997). Emiatt a szerkesztés is a könnyű, gyors értelmezhetőséget célozza meg, hasonlóképpen a spontán beszélt nyelvhez, ahol az egyidejűség, az interaktivitás, a pillanatnyiség miatt ugyanilyen igényeknek, elvárásoknak kell megfelelni.

Sok közös vonást lehet találni a spontán élőbeszéd és a spontán témájú elektronikus levelezés és a csevegőfórumokon megjelenő szövegek **tervezési és kivitelezési folyamatai** között, annak ellenére, hogy az elektronikus levelezés alapvetően mégis csak írott szöveg. Az elektronikus levelezésben és az internetes csevegésben a hagyományos formájú írott levélhez képest a szövegek megformáltsága gyenge, gyakran teljesen hiányzik a korrekció.

A netnyelv általában közelebb van az írásbeliséghez, de sok beszédsajátosságot hordoz, és David Crystal is elismeri, hogy ez műfajonként más és más: a chat, majd az e-mail van a legközelebb a beszédhez, a weboldalak, honlapok vannak a legtávolabb tőle (Crystal 2001: 47).

A netes interakció és a közvetlen emberi kommunikáció (*face-to-face*) különbségei Crystal szerint:

– az azonnali és kölcsönös (szimultán) visszajelzés hiánya: csak ideális esetben jelenik meg azonnal a címzett képernyőjén az üzenet, és ritkán tud azonnal válaszolni: be kell kapcsolni a gépet, el kell indítani a programokat stb. (Crystal 2001: 30);

¹ „Communication on IRC is shaped at many different levels by the drive to reproduce or stimulate the discursive style of face-to-face spoken language.”

- ha sokan vagyunk például egy csevegőszobában: belebeszélünk egymás párbeszédébe, a diskurzus szálai összekeverednek;
- ha valaki lassabban válaszol egy chatfórumon, akkor az interakció nem történik meg, visszajelzés nélkül szakad meg a párbeszéd fonala (Crystal 2001: 32);
- sokfelhasználós környezet: az üzenetek egyszerre több forrásból érkeznek, így a párbeszéd egyszerre többfelé zajlik, és a szünetek, a szálak megszakadása is nagyobb, mint a közvetlen emberi kommunikációban (Crystal 2001: 33).

Következtetés

Az internetes nyelvhasználatról általánosságban kevés állítást lehet megfogalmazni, inkább egyes kommunikációs műfajok nyelvhasználatáról lehet konkrétumokkal szolgálni.

Az írásbeliségben hagyományosan igen fontos megformálási és kivitelezési szabályrendszer általában sokkal kevésbé jelentős az internetes interakció során. Az alapvető helyesírási és kivitelezési normáktól való eltérés jellemzően nem tudáshiányból, hanem a korrekció esetleges elmaradásából vagy a nyelvi elemek önálló, kreatív használati szándékából, az emocionalitás, a csoportnyelvi jelleg és az írás vizuális üzenethordozó erejének kihasználási szándékából fakad.

Az internetes interakciók során gyakori a smiley, a rövidítések, illetve az írásbeliség szimbolikusságának az igénybevétele. Ez a paralingvisztikai, metanyelvi elemek írásbeliségben lévő hiányát, az élőszóéhoz közeli tempójú interakciót próbálja minél teljesebbé tenni.

Mindebből következik, hogy az interneten az írott beszélt nyelvi szövegek módosulnak, és elszakadnak a hagyományos írásbeliségtől, bizonyos jellemzőikben inkább a szóbeliséghez közelítenek. Figyelemre méltó változáson megy keresztül a poszt-Gutenberg-galaxis korában a magyar nyelv is, hiszen a világhálón az írott nyelv egyre határozottabban követi bizonyos szempontból a beszélt nyelvet, míg Bárczi Géza szerint a felvilágosodás korában egységesülő magyar társalgási nyelvnek az igényes szépirodalmi írásbeliség volt az alapja (Bárczi 1996: 327–8).

SZAKIRODALOM

- Balázs Géza 2003. „Minden házfalat cseréljétek sms-falra”. *Sms-fal mint elektronikus graffiti. Magyar Nyelvőr* 127: 144–58.
- Bárczi Géza 1996. *A magyar nyelv életrajza*. Budapest.
- Benczik Vilmos 2001. *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*. Budapest.
- Bódi Zoltán 1998. Internetes kommunikáció – beszédkommunikáció. In: Gósy Mária (szerk.): *Beszéd kutatás '98. Beszéd, spontán beszéd, beszédkommunikáció*. MTA Nyelvtudományi Intézete. Budapest, 178–88.
- Bódi Zoltán 2004. *A világháló nyelve. Internetezőők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Budapest.
- Buda Béla 1994. *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Budapest.

- Collot, Milena–Bellmore, Nancy 1996. Electronic Language: A New Variety of English. In: Herring, Susan C. ed. *Computer-Mediated Communication. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Pragmatis & Beyond. New Series 39. Amsterdam, 13–28.
- Crystal, David 2001. *Language and The Internet*. Cambridge University Press.
- Dyson, Esther 1998. *2.0 verzió. Életünk a digitális korban*. Budapest.
- Ferris, Pixie 1997. Writing In Cyberspace. *CMC Magazine*. 1997. June.
<http://www.december.com/cmc/mag/1997/jun/ferris.html>
- Harnad, Stevan 1990. Scholarly Skywriting and the Prepublication Continuum of Scientific Inquiry. *Psychological Science* 1990/1: 342–343.
<http://cogsci.soton.ac.uk/~harnad/Papers/Harnad/harnad90.skywriting.html>
- Heim, Michael 1998. *Virtual Reality and the Tea Ceremony*. Princeton Architectural Press,
<http://www.rochester.edu/College/FS/Publications/HeimVRTea.html>,
<http://www.mheim.com/html/docs/vrtea/vrtea.html>
- Herring, Susan C. ed. 1996. *Computer-Mediated Communication. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Pragmatis & Beyond. New Series 39. Amsterdam.
- Horányi Özséb 1997. *Az információs társadalom koncepciójától az információ kultúrája felé*.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/hozseb1/hozsb1.mek>
- Kis Ádám 1997. *A számítógép metakommunikációja*. A beszéd, az írás és a számítógépes kommunikáció. VII. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. (Konferencia-előadás.) Budapest, <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/szmtgps.hun>.
- Miklós Kata 1996. *Az IRC nyelvezete*.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/kultura/ircnyelv.hun>.
- Nielsen, Jakob 1997. *How Users Read on the Web*. <http://www.useit.com/alertbox/9710a.html>.
- Nyíri Kristóf 1996. Bölcsészettudományok az írásbeliség után. *Világosság*, 1996/6: 3–16.
- Ong, Walter, 1982. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. Methuen, London–New York.
- Petőfi S. János 2001. A verbális és képi összetevőből felépített kommunikátumok tipológiájához. In: Petőfi S. János–Békési Imre–Vass László (szerk.): *Szemiotikai szövegtan*. 14.1 Kép és szöveg. JGYTF Kiadó, Szeged, 61–5.
- Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa 1998. *A szöveg megközelítései. Kérdések-válaszok. Bevezetés a szemiotikai szövegtanba*. Iskolakultúra, Budapest.
- Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa 2002. *A multimédiális szövegek megközelítései. Kérdések-válaszok. Bevezetés a statikus 'verbális elem + kép/diagram/...' típusú komplex jelek szemiotikai szövegtanába*. Iskolakultúra, Pécs.
- Schirm Anita 2002. Nyelvhasználatunk az informatika korában. In: Balázs Géza (szerk.): *Informatikai technológia és nyelvhasználat*. Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázatából. Budapest, 7–44.
- Szépe György 1997. Az internet-korszak nyelvészete. *Modern Nyelvoktatás* III., 1997. május, 76–89. *The Unofficial Smiley Dictionary*. EFF's (Extended) Guide to the Internet.
http://www.ece.umn.edu/general/Internet_Users_guide/eeg_286.html#SEC287
- Werry, Christopher C. 1996. Linguistic and Interactional Features of Internet Relay Chat. In Herring, Susan C. (ed.): *Computer-Mediated Communication. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Pragmatis & Beyond. New Series 39. Amsterdam, 47–63.
- Yates, Simeon J. 1996. Oral and Written Linguistic Aspects of Computer Conferencing: A Corpus Based Study. In Herring, Susan C. ed. *Computer-Mediated Communication. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Pragmatis & Beyond. New Series 39. Amsterdam, 29–46.

SUMMARY

*Bódi, Zoltán***The relationship between writing and speech in interactions via internet**

In the communicative genres used on the web, the nature of written communication changes: this is where efforts at a multimedia quality that characterise texts in general are at their best. Written communication plays a decreasing role here: what are mainly produced are complex items of writing-image-sound communication; in addition, hypermedia tools make it possible to link such complex items to each other. As opposed to traditional written texts, the recorded written form of computer-mediated communication is less characterised by a high level of being regular, normative, and well-constructed. It is best observable in high-interactivity chat forums and electronic mail texts that the lack of prosodic and paralinguistic tools is made up for by piled-up letters, piled-up punctuation marks, as well as the use of peculiar symbols or characters. Computer-mediated dialogues offer the possibility of immediate response: this is a characteristic feature of direct human communication – except that it goes on in writing here. The structure of dialogues carried on via chat forums does not correspond to any known communicative genre: they are less organised than even spontaneous spoken dialogues are and they are rather elliptical in their content: often, all components of macroplanning are totally lacking. Disorganisation is compensated for by the written (static) nature of the texts that makes the course of the dialogue somewhat easier to follow. In sum, certain types of internet texts can be referred to as ‘written spoken language’.